

УДК 347.211:338.43

Писаренко В.В.
*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри маркетингу
Полтавської державної аграрної академії*

ІНФОРМАЦІЙНО-КОНСУЛЬТАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ВЕДЕННЯ ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА В УКРАЇНІ

INFORMATION AND CONSULTATION SUPPORT SYSTEM ORGANIC FARMING IN UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто доцільність використання інформаційно-консультаційних послуг у розвитку органічного землеробства в Україні. Розглянуто особливості створення Національної системи сільськогосподарської інформації і знань. Визначено проблемні питання у функціонуванні дорадчих служб в Україні та напрями їх можливого вирішення.

Ключові слова: органічна продукція, органічне землеробство, екологізація інформаційно-консультаційних послуг, дорадча служба.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрена целесообразность использования информационно-консультационных услуг в развитии органического земледелия в Украине. Рассмотрены особенности создания Национальной системы сельскохозяйственной информации и знаний. Определены проблемные вопросы в функционировании консультационных служб в Украине и направления их возможного решения.

Ключевые слова: органическая продукция, органическое земледелие, экологизация информационно-консультационных услуг, консультационная служба.

ANNOTATION

The article examines the feasibility of using information and consultancy services in the development of organic farming in Ukraine. Features of creating a national system of agricultural information and knowledge. Identified areas in the functioning of advisory services in the areas of Ukraine and their possible solutions.

Keywords: organic products, organic farming, greening of consultancy services, advisory services.

Постановка проблеми. Реформування сільськогосподарського виробництва на принципах екологізації та раціонального природокористування вимагають відповідної інформаційної підтримки. Оскільки для здійснення переходу на органічне землеробство необхідним є суворе дотримання його принципів, методів, вимог, сертифікації тощо, що вимагає певного консультування сільськогосподарських виробників. Сьогодні такі види послуг надають приватні консультанти, і вартість цих послуг у більшості випадків є недосяжного для пересічного фермера, який вирішив перейти на органічне землеробство. Отже, з метою інформаційно-консультаційного забезпечення органічного землеробства в Україні необхідно залучати дорадницькі служби.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання, присвячені дослідженню дорадчої діяльності, розглядаються у працях багатьох науковців, таких як: О.В. Білик, А.А. Брояка, О.А. Галич, С.М. Григор'єв, А.М. Дубін,

В.М. Кабанець, А.Т. Кравченко, І.П. Кудінова, П.М. Музика, Л.М. Талюта, Г.С. Тимофієва та ін. Тоді як проблеми, викликані необхідністю використання потенціалу системи дорадництва задля розвитку органічного землеробства сільськогосподарськими виробниками, потребують подальшого дослідження.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення місця й ролі дорадчих служб в інформаційно-консультаційному обслуговуванні виробників органічної сільськогосподарської продукції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наші дослідження показали, що інформація виступає частиною загального інформаційно-консультаційного забезпечення аграрного сектору, але при цьому відсутні підходи, за яких дорадча діяльність розглядалася б як фактор стійкого розвитку аграрного сектору економіки на засадах ресурсозбереження та альтернативних методах землеробства (особливо органічних). Вітчизняні науковці та практики однак стайні в розумінні того, що в умовах розвитку науково-технічного прогресу, глобалізації економіки, вільних ринків не можна зневажати суспільним розвитком аграрної науки, освіти, інформаційних та дорадчих послуг [1], оскільки інформація і знання на сьогодні сприймаються не як субстанція, втілена у виробничих процесах або засобах виробництва, а уже як безпосередня продуктивна сила [2]. Відповідно до загальноприйнятої у світі думки, значні відмінності у продуктивності й рентабельності різних аграрних систем частково пов'язані із проблемами економічної доступності, але все ж головна причина – в інформаційному розриві й різниці у знаннях, яка не сприяє адаптації доступних технологій і систем управління або скорочує їх технічну ефективність після адаптації [3].

Інформаційно-консультаційне обслуговування інноваційної діяльності полягає у доведенні результатів наукових розробок у вигляді доступної інформації до конкретних користувачів, підвищенні їх інноваційної культури, всебічне сприяння впровадженню наукових досягнень у виробництво. За даними європейської статистики, 18% підприємств одержують інформацію про інновації з власних джерел,

10% – від споживачів, 9% – від постачальників, 4,5% – із виставок, ярмарок і лише 1,5% – від університетів [4].

З метою реалізації принципів інноваційного розвитку аграрного сектору постає необхідність у забезпеченні останнього трьома видами послуг: телекомунікаційними, інформаційними, консультаційними. Надання двох останніх покладається на вітчизняну дорадчу службу як систему дій та заходів, спрямованих на задоволення потреб сільськогосподарських товаровиробників всіх форм власності, а також сільського населення у підвищенні рівня знань та вдосконалення практичних навичок результативного ведення господарства.

Протягом останніх років спостерігалася різка зміна в наданні державою рівня пріоритетності дорадчій службі: починаючи з 2002 р. цей напрям поступово розвивається, включно до першого півріччя 2008 р. Рішенням Колегії Міністерства аграрної політики України (протокол № 6 від 29.06.2006 р.) було схвалено Стратегію розвитку інформаційного забезпечення АПК і сільського населення України до 2015 р. Метою стратегії стало створення необхідних передумов для формування і розвитку аграрного інформаційного простору, які б могли задовольнити інформаційні потреби сільського населення, виробників та переробників сільськогосподарської продукції, підтримуючих галузей АПК, органів державної влади та неурядових організацій, установ аграрної освіти і науки. А також всіх інших учасників аграрного сектору України або інших сторін, що пов'язані з ним (серед яких різні групи споживачів продукції) на проголошених ООН принципах для забезпечення сталого розвитку та інтеграції аграрного сектору України у світовий економічний простір [5].

Основою досягнення цієї мети стало створення Національної системи сільськогосподарської інформації і знань (НССІЗ) зі створенням умов, засобів та технологій для підтримки сталого розвитку сільських територій, підвищення якості життя сільського населення, інноваційного розвитку сільськогосподарського виробництва і розширення можливостей учасників аграрного ринку України. Пріоритетними завданнями означеної стратегії було визначено [6]:

1. Створення інтегрованої геоінформаційної та прогнозно-аналітичної системи аграрного сектору України на основі моніторингу соціально-економічного розвитку агропромислового виробництва, аграрного ринку та екології сільських територій для інформаційного забезпечення центральних органів державної влади та органів місцевого самоврядування, наукових і освітніх установ, приватного сектору, сільськогосподарських виробників, аграрних неурядових організацій та асоціацій, дорадчих служб та сільського населення.

2. Створення умов для вільного доступу до некомерційної сільськогосподарської інформа-

ції та знань, зокрема таких, що створюються за державної підтримки, а також сприяння налагодженню комерційного поширення сільськогосподарських знань й інформації на базі поглиблення інтеграції інтелектуальних та інформаційних ресурсів аграрних наукових установ, освітніх закладів, дорадчих служб, а також інших учасників аграрного сектору України.

3. Забезпечення створення та розвитку комунікаційних мереж для доступу сільського населення до високоякісної та неупередженої інформації та знань навчального, виробничо-технологічного і нормативно-правового характеру, які також мають бути адаптованими або допрацьованими з метою задоволення специфічних потреб різних груп їх споживачів (особливу увагу необхідно приділити невеликим та середнім аграрним підприємствам).

4. Забезпечення двостороннього обміну інформацією між вітчизняними та міжнародними науковими, освітніми та інформаційними аграрними центрами через навчання, покращення організаційного та технічного забезпечення.

5. Удосконалення діяльності наукових сільськогосподарських бібліотек України на основі впровадження новітніх інформаційних технологій.

6. Створення можливості для колективного використання комп'ютерного програмного забезпечення з метою покращення роботи з інформацією виробничого, ринкового, навчального та дослідницького характеру.

7. Створення аграрної електронної торговельно-маркетингової системи для інформаційного забезпечення реалізації сільськогосподарської продукції та постачання ресурсів.

8. Вдосконалення системи підготовки фахівців.

9. Забезпечення відповідних аналітичних можливостей та навчальних заходів для покращення управління збором даних, аналізом інформації, створенням прогнозів та наданням консультацій зі стратегічних питань.

Але практично реалізація визначених завдань була тимчасово призупинена у 2009 р. Відповідно до наказів Міністерства аграрної політики України від 25.03.2008 р. № 179 та від 03.04.2009 р. № 240 [7] розмір бюджетних коштів для державної підтримки сільськогосподарської дорадчої служби для всіх регіонів у 2009 р. порівняно з 2008 р. в середньому було зменшено на 10%. Ситуація ускладнюється невідповідністю розміру спрямованих на вказані цілі коштів у розрахунку на 1 особу, що проживала в сільській місцевості станом на 1 січня кожного року: якщо у 2008 р. цей показник складав 70,3 коп., то у 2009 р. – 0,072 коп. Такий вид лише підтримуючого фінансування логічно не спрямований на розвиток дорадництва в Україні і не здатний сформувати результативну інформаційно-консультаційну систему,

спрямовану на підтримку і подальший розвиток аграрного сектору.

Проблема фінансування інформаційно-консультаційного забезпечення аграрного сектору економіки тісно пов'язана з недосконалістю моделей створення дорадчої служби. В Україні такі служби створюються здебільшого на базі галузевих органів управління або галузевих університетів і майже не розвиваються суспільні та комерційні моделі, які б створили умови для диверсифікації фінансування, підвищення рівня надання послуг, розширення їх спектру тощо. Передумовою успішного розповсюдження знань, як і успішних досліджень, є формування попиту на відповідні знання, що повинен супроводжуватись децентралізацією управління в частині передачі відповідальності за розповсюдження знань і фінансування зазначеного процесу місцевим органам управління. Застосування такого підходу дасть змогу диверсифікувати джерела фінансування, що сприятиме покращенню доступу до інформації й мобілізації суспільного капіталу. Отже, дорадча підтримка у напрямі розвитку органічного землеробства ґрунтується на [9]:

– державній підтримці та реструктуризації аграрної науки і освіти, запровадженні навчання сільського населення основам ведення органічного агровиробництва, підготовці фахівців у цій галузі на засадах державного замовлення, перепідготовці та підвищенні кваліфікації спеціалістів, розширенні наукових досліджень з питань органічного агровиробництва;

– створення підсистеми органічного агровиробництва у єдиній інформаційно-довідковій системі АПК України;

– розвиток сільськогосподарських дорадчих служб, розповсюдження вітчизняного та світового досвіду ведення органічного агровиробництва.

Висновки. Отже, необхідна переорієнтація діючих дорадчих служб України з підтримки неконкурентного сільськогосподарського виробництва на підтримку органічного землеробства, як інноваційного розвитку регіонального і державного аграрного сектору шляхом: 1) створення механізмів стимулювання не пропозиції, а попиту на науково-технічну й інноваційну

продукцію; 2) передачі відповідальності за надання інформаційно-консультаційних послуг на регіональний рівень; 3) диверсифікації джерел фінансування поширення знань в сільському господарстві; 4) розвитку нових форм поширення знань, серед яких і стимулювання неформальних зв'язків між товаровиробниками через запровадження програм для навчання і обміну знаннями.

Наявність та доступ до інформаційних джерел забезпечить транспарентність ринку органічної сільськогосподарської продукції, сприятиме розвитку конкуренції та утворенню цивілізованих економічних відносин. Крім того, залучення до цього процесу дорадчих служб та вищих аграрних начальних закладах забезпечить прозорість ринку органічної сільськогосподарської продукції, а отже, підвищить попит на неї.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Томич І.Ф. Виклад доповіді на спільному з'їзді Всеукраїнської спілки с/г підприємств і Асоціації фермерів та приватних землевласників України 28 листопада 2006 року / І.Ф. Томич / Економіка АПК. – 2006. – № 12. – С. 9–11.
2. Иноземцев В.Л. За пределами экономического общества : научное издание / В.Л. Иноземцев. – М. : Academia : Наука, 1998. – 640 с.
3. Christiaensen, Luc J., Demery L., 2007. Down of Earth: Agriculture and Poverty Reduction in Africa. Washington: World Bank, 105 p.
4. Science, technology and innovation in Europe, 2008. European Commission. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 233 p.
5. Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dorada.org.ua>.
6. Стратегія розвитку інформаційного забезпечення АПК і сільського населення України до 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://studyes.com.ua/raznoe/strateg-ya-rozvitku-nformats-ynogo-zabezpechen-apk.html>.
7. Міністерство аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minagro.kiev.ua>.
8. Сельское хозяйство на службе развития : доклад о мировом развитии 2008 / пер. с англ. публикации Всемирного банка. – М. : Весь Мир, 2008. – 424 с.